

УДК 330.342:658.014
DOI: 10.60022/3(3)-4S

Волочай Микола Іванович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна
Mykola Volochai
PhD student
Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine
ORCID: 0009-0000-5867-6589

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Досліджено концептуальні підходи до визначення сталого розвитку суб'єктів господарювання в контексті сучасних трансформацій економіки та посилення вимог до соціальної й екологічної відповідальності бізнесу. Узагальнено еволюцію наукових підходів до трактування сталого розвитку від глобальної макроекономічної парадигми до мікроекономічного рівня підприємства. Проаналізовано основні теоретичні моделі, зокрема концепцію «трьох складових», теорію стейкхолдерів, підхід створення спільної цінності та інституційні засади забезпечення сталості. Встановлено, що відсутність єдиного визначення сталого розвитку суб'єктів господарювання зумовлює фрагментарність методичних підходів до його оцінювання. Обґрунтовано доцільність інтеграції економічної, соціальної та екологічної складових у межах цілісної концептуальної моделі сталого розвитку підприємства. Доведено, що стратегічна орієнтація на принципи сталості є необхідною умовою довгострокової конкурентоспроможності та економічної життєздатності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: сталий розвиток, суб'єкти господарювання, концептуальні підходи, корпоративна соціальна відповідальність, стратегічне управління.

CONCEPTUAL APPROACHES TO DETERMINING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ECONOMIC ENTITIES

Abstract. The conceptual approaches to defining sustainable development of business entities in the context of the transformation of economic systems, increased global competition and growing public demands for business responsibility are investigated. The evolution of scientific views on sustainable development from the macroeconomic paradigm of balanced growth to the microeconomic level of the enterprise as a key entity implementing the principles of sustainability is summarised. Particular attention is paid to the shift from understanding sustainable development exclusively as a global environmental and socio-economic strategy to its interpretation as a managerial and strategic category at the level of individual firms.

The main theoretical models are analysed, in particular the concept of the “three components” (economic, social, and environmental), stakeholder theory, the approach to creating shared value, institutional principles of enterprise functioning, and principles of corporate social responsibility. It is shown that each of these approaches reflects a specific dimension of sustainability, focusing either on financial stability, social legitimacy, environmental responsibility, or institutional embeddedness of business activity. At the same time, their separate application do not ensure a comprehensive understanding of sustainable development as a systemic phenomenon.

It is established that, in modern scientific discourse, there is no unified interpretation of the concept of sustainable development for business entities, which leads to methodological fragmentation in approaches to its assessment and management. Existing definitions often emphasise individual aspects of sustainability without integrating them into a coherent framework suitable for practical implementation within strategic management systems. This leads to inconsistencies in the formation of performance indicators, reporting standards, and evaluation criteria for sustainable business practices.

The expediency of forming an integrative conceptual model that combines economic efficiency,

social responsibility and environmental balance within the framework of strategic enterprise management is substantiated. Such a model should ensure the harmonisation of short-term economic goals with long-term societal and environmental priorities, taking into account institutional conditions and stakeholder expectations. It has been proven that implementing sustainable development principles in business entities' activities is a prerequisite for long-term competitiveness, increased investment attractiveness, strengthened reputational capital, and economic resilience in an unstable and dynamic external environment.

Keywords: *sustainable development, business entities, conceptual approaches, corporate social responsibility, strategic management.*

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в економіці, зумовлені глобалізацією, екологічними викликами, цифровізацією та зростанням соціальної відповідальності бізнесу, актуалізують потребу переосмислення підходів до розвитку суб'єктів господарювання. Традиційні моделі функціонування підприємств, орієнтовані переважно на максимізацію прибутку, дедалі частіше виявляються недостатніми для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та стійкості в умовах нестабільного зовнішнього середовища. У цьому контексті концепція сталого розвитку набуває ключового значення як інтегративна парадигма, що поєднує економічні, соціальні та екологічні виміри діяльності.

Попри широке використання категорії «сталий розвиток» у науковому дискурсі та практиці корпоративного управління, відсутня єдина інтерпретація її змісту щодо рівня суб'єктів господарювання. У наукових працях сталий розвиток підприємства трактується як збалансування інтересів стейкхолдерів, забезпечення фінансової стабільності, екологічної відповідальності або соціальної орієнтації бізнесу. Така багатовекторність підходів ускладнює формування узгодженої методологічної бази для оцінювання та управління сталим розвитком на мікрорівні.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах євроінтеграційних процесів та імплементації міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності, ESG-підходів і принципів циркулярної економіки. Для суб'єктів господарювання постає необхідність інтегрувати концепцію сталого розвитку у стратегічне управління, фінансове планування та систему прийняття управлінських рішень. Водночас відсутність чіткої концептуалізації поняття «сталий розвиток підприємства» зумовлює методичні труднощі при розробленні відповідних інструментів управління.

Таким чином, існує об'єктивна потреба у систематизації та узагальненні концептуальних підходів до визначення сталого розвитку суб'єктів господарювання з метою формування цілісного теоретико-економічного підґрунтя для подальших прикладних досліджень і практичного впровадження принципів сталості в діяльність підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади концепції сталого розвитку сформувалися під впливом фундаментальних досліджень другої половини XX століття. Вагомий внесок у формування сучасного розуміння меж економічного зростання зробили Д. Медоуз та співавтори, які обґрунтували необхідність переходу до нової парадигми розвитку з урахуванням ресурсних обмежень [1]. Подальше концептуальне оформлення ідеї сталості відбулося у доповіді Світової комісії з довкілля та розвитку «Our Common Future» [3], а також у матеріалах Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Agenda 21) [4] та Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року [17].

Інституційне закріплення концепції сталого розвитку відображено у документах ОЕСР [2] та Світового банку [5], де підкреслюється необхідність поєднання економічної ефективності, соціальної стабільності та екологічної безпеки як взаємопов'язаних складових довгострокового розвитку.

У сфері корпоративного управління значний вплив на розвиток концептуальних підходів здійснила модель «трьох складових» (triple bottom line), запропонована Дж. Елкінгтоном [11], яка передбачає інтегроване оцінювання економічних, соціальних і екологічних результатів діяльності підприємства. Подальший розвиток цієї ідеї знайшов відображення в концепції створення спільної цінності (shared value) М. Портера і М. Креймера [13], де обґрунтовано взаємозв'язок конкурентоспроможності бізнесу та суспільного розвитку. Теоретичною основою врахування інтересів різних груп зацікавлених сторін стала концепція стейкхолдерів Р. Фрімена [14].

Проблематика корпоративної соціальної відповідальності отримала системне осмислення у працях А. Керролла, який запропонував піраміду КСВ як модель гармонізації економічних, правових, етичних та філантропічних обов'язків бізнесу [15; 16]. Нормативно-методичні аспекти впровадження соціальної відповідальності підприємств закріплено в міжнародному стандарті ISO 26000 [19].

Інституційний вимір сталого розвитку розкрито в роботах Д. Норта, який підкреслював роль формальних і неформальних інститутів у забезпеченні стабільності економічних систем [18]. Мережеві аспекти координації діяльності суб'єктів господарювання досліджувалися В. Пауеллом,

який обґрунтував значення гібридних форм організації для сучасної економіки [20].

У вітчизняному науковому просторі питання сталого розвитку суб'єктів господарювання розглядаються у працях Н. Павліхи та М. Войчука, які досліджують організаційно-економічні засади управління сталим розвитком міст і територіальних систем [8; 9]. Правові та економічні аспекти сталого розвитку аналізуються А. Сабовчик та А. Поповичем [6], а концептуальні засади та зміст категорії сталого розвитку – С. Черніком [7]. Гуманіцентричний вимір економіки сталого розвитку представлено в роботах М. Войчука [10].

Аналіз наукових публікацій свідчить, що дослідження сталого розвитку здійснюються у кількох напрямках: макроекономічному, корпоративному, інституційному та соціально-етичному. Водночас відсутня єдина концептуальна інтерпретація сталого розвитку саме на рівні суб'єктів господарювання. Частина робіт зосереджена на глобальних викликах і державній політиці [1; 3; 4; 17], інші — на корпоративній відповідальності та стратегічному менеджменті [11; 13; 15], що призводить до фрагментарності підходів.

Отже, попри наявність значного теоретичного доробку [1]-[20], питання інтеграції економічних, інституційних і управлінських аспектів у цілісну концепцію сталого розвитку суб'єктів господарювання потребує подальшої систематизації, що зумовлює необхідність поглиблення досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є теоретичне узагальнення та систематизація концептуальних підходів до визначення сталого розвитку суб'єктів господарювання з метою формування цілісного економічного бачення його змісту, структурних складових та управлінських імплікацій.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток суб'єктів господарювання у сучасному економічному дискурсі розглядається як багатовимірна категорія, що поєднує економічну результативність, соціальну відповідальність та екологічну збалансованість. Первинне розуміння сталості формувалося на макрорівні як відповідь на глобальні виклики ресурсної обмеженості та екологічної деградації [1; 3]. У подальшому концепція набула розвитку в міжнародних програмних документах, які закріпили інтегративний характер сталого розвитку та його орієнтацію на довгострокову перспективу [4; 17].

На рівні суб'єктів господарювання ідея сталого розвитку трансформується у вимогу забезпечення балансу між економічними інтересами підприємства та суспільними очікуваннями. У цьому контексті значного поширення набула модель «triple bottom line», що передбачає одночасне врахування фінансових, соціальних і екологічних результатів діяльності [11]. Такий підхід дозволяє розглядати підприємство не лише як економічний агент, а як елемент ширшої соціально-економічної системи.

Подальший розвиток концептуальних підходів відбувся у межах теорії створення спільної цінності, де доводиться, що підвищення конкурентоспроможності підприємства можливе через інтеграцію соціальних пріоритетів у бізнес-модель [13]. Теорія стейкхолдерів підсилює цей підхід, наголошуючи на необхідності врахування інтересів різних груп зацікавлених сторін при формуванні стратегії розвитку [14]. У межах корпоративної соціальної відповідальності запропоновано ієрархічну модель обов'язків бізнесу, що охоплює економічний, правовий, етичний і філантропічний рівні [15; 16].

Інституційний підхід до сталого розвитку підприємств акцентує увагу на ролі формальних і неформальних правил, які визначають умови функціонування бізнесу [18]. Саме інституційне середовище створює передумови для інтеграції принципів сталості в систему управління суб'єктами господарювання. Мережеві форми координації, що поєднують ринкові та ієрархічні механізми, забезпечують гнучкість і адаптивність підприємств у складному економічному середовищі [20].

Важливим напрямом розвитку концепції є впровадження міжнародних стандартів соціальної відповідальності та принципів належного корпоративного управління, зокрема рекомендацій ISO 26000 [19]. Вони формують практичні орієнтири для інтеграції екологічних і соціальних аспектів у стратегію підприємства.

У вітчизняних дослідженнях сталий розвиток суб'єктів господарювання розглядається як складова ширших територіальних і міських систем розвитку [8; 9], а також як категорія, що поєднує економічні та правові виміри [6; 7]. Гуманіцентричний підхід до економіки сталого розвитку підкреслює значення людини як центрального елементу економічних процесів [10], що розширює зміст поняття сталості за межі ресурсного підходу.

Узагальнення наукових підходів дозволяє виділити три ключові концептуальні моделі визначення сталого розвитку суб'єктів господарювання:

- економіко-ресурсна модель, що акцентує увагу на довгостроковій фінансовій стійкості та ефективному використанні ресурсів [1; 11];
- соціально-інституційна модель, яка передбачає врахування інтересів стейкхолдерів і

відповідність діяльності підприємства суспільним нормам та стандартам [14; 15; 19];

– інтегративна модель, що поєднує економічні, соціальні та екологічні складові в єдиній системі стратегічного управління [13; 17].

Таким чином, сталий розвиток суб'єктів господарювання слід розглядати як комплексний процес довгострокового забезпечення економічної життєздатності підприємства на основі інтеграції соціальних та екологічних пріоритетів у систему стратегічного управління. Концептуалізація цього поняття потребує поєднання макроекономічних засад сталості з мікроекономічними механізмами управління підприємством, що створює підґрунтя для формування узгодженої теоретичної моделі сталого розвитку на рівні суб'єктів господарювання.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що сталий розвиток суб'єктів господарювання є багатовимірною економічною категорією, яка виходить за межі традиційного трактування підприємства як інструменту максимізації прибутку. Доведено, що сучасні концептуальні підходи до визначення сталого розвитку формуються на перетині ресурсної теорії, теорії стейкхолдерів, концепції корпоративної соціальної відповідальності та інституційного аналізу.

Узагальнення наукових позицій дозволило виокремити економіко-ресурсну, соціально-інституційну та інтегративну моделі трактування сталого розвитку підприємства. Перша зосереджується на довгостроковій фінансовій стійкості та ефективному використанні ресурсів; друга – на врахуванні інтересів зацікавлених сторін і відповідності діяльності підприємства суспільним очікуванням; третя – на системному поєднанні економічних, соціальних та екологічних складових у межах стратегічного управління.

Обґрунтовано, що сталий розвиток суб'єкта господарювання слід розглядати як процес забезпечення його економічної життєздатності та конкурентоспроможності на основі інтеграції принципів соціальної відповідальності й екологічної збалансованості в систему управління. Такий підхід дозволяє сформулювати цілісне теоретичне підґрунтя для розроблення практичних механізмів оцінювання та управління сталим розвитком підприємств.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичного інструментарію вимірювання рівня сталості суб'єктів господарювання та апробацією інтегративної моделі у практиці стратегічного управління підприємствами різних галузей.

Література

1. Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J., Behrens W. W. *The Limits to Growth*. New York : Universe Books, 1972. 205 p.
2. OECD. *Sustainable Development: Linking Economy, Society, Environment*. Paris : OECD Publishing, 2008. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 05.01.2026).
3. World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford : Oxford University Press, 1987. 400 p.
4. United Nations. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Agenda 21)*. Rio de Janeiro : UN, 1992. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org> (дата звернення: 27.08.2025).
5. World Bank. *Sustainable Development Overview*. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment> (дата звернення: 05.09.2025).
6. Сабовчик А. І., Попович А. М. Сталий розвиток: правовий та економічний виміри // Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. № 63. С. 145–150. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/63-1.pdf>
7. Чернік С. Д. Сутність та значення концепції сталого розвитку // Право і суспільство. 2020. № 3. С. 20–26. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/29>
8. Павліха Н. В., Войчук М. В. *Організаційно-економічні засади управління сталим розвитком міста : монографія*. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 256 с.
9. Павліха Н. Принципи просторового менеджменту сталого розвитку // Економіка України. 2006. № 1. С. 40–45.
10. Voichuk M. Humancentrism as a basic category of philosophy of economics of sustainable development // Наукові праці Донецького державного технічного університету. 2021. Т. 1(1(23)2(24)). С. 91–99. DOI: [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2021-1\(23\)2\(24\)-91-99](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2021-1(23)2(24)-91-99)
11. Elkington J. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford : Capstone Publishing, 1997. 402 p.
12. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N. M. P., Hultink E. J. The Circular Economy – A new sustainability paradigm? // Journal of Cleaner Production. 2017. Vol. 143. P. 757–768.
13. Porter M. E., Kramer M. R. Creating Shared Value // Harvard Business Review. 2011. Vol. 89, No. 1–2. P. 62–77.

14. Freeman R. E. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston : Pitman, 1984. 276 p.
15. Carroll A. B. Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct // *Business & Society*. 1999. Vol. 38, No. 3. P. 268–295.
16. Carroll A. B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders // *Business Horizons*. 1991. Vol. 34, No. 4. P. 39–48.
17. United Nations. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York : United Nations, 2015. 41 p.
18. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.
19. ISO 26000:2010. *Guidance on Social Responsibility*. Geneva : International Organization for Standardization, 2010.
20. Powell W. W. Neither market nor hierarchy: Network forms of organization // *Research in Organizational Behavior*. 1990. Vol. 12. P. 295–336.
1. Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. (1972). *The limits to growth*. Universe Books.
2. OECD. (2008). *Sustainable development: Linking economy, society, environment*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org>
3. World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
4. United Nations. (1992). *Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Agenda 21)*. <https://sustainabledevelopment.un.org>
5. World Bank. (n.d.). *Sustainable development overview*. <https://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment>
6. Sabovchik, A. I., & Popovych, A. M. (2024). Stalyi rozvytok: pravovy i ta ekonomichnyi vymiry. *Visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, (63), 145–150.
7. Chernik, S. D. (2020). Sutnist ta znachennia kontseptsii staloho rozvytku. *Pravo i suspilstvo*, (3), 20–26.
8. Pavlikha, N. V., & Voichuk, M. V. (2019). *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady upravlinnia stalym rozvytkom mista*. Vezha-Druk.
9. Pavlikha, N. (2006). Pryntsypy prostorovoho menedzhmentu staloho rozvytku. *Ekonomika Ukrainy*, (1), 40–45.
10. Voichuk, M. (2021). Humancentrism as a basic category of philosophy of economics of sustainable development. *Naukovi pratsi Donetskoho derzhavnogo tekhnichnoho universytetu*, 1(1(23)2(24)), 91–99. [https://doi.org/10.31474/1680-0044-2021-1\(23\)2\(24\)-91-99](https://doi.org/10.31474/1680-0044-2021-1(23)2(24)-91-99)
11. Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Capstone Publishing.
12. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The circular economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768.
13. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review*, 89(1–2), 62–77.
14. Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
15. Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39–48.
16. Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business & Society*, 38(3), 268–295.
17. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations.
18. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
19. ISO. (2010). *ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility*. International Organization for Standardization.
20. Powell, W. W. (1990). Neither market nor hierarchy: Network forms of organization. *Research in Organizational Behavior*, 12, 295–336.

Отримано: 02.02.2026

Прийнято до публікації: 27.02.2026

Опубліковано: 15.03.2026